

مقالات کوتاه

تولید گوشت جوجه کبوتر

● محمدصادق لطفی پور،

عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام قزوین

کبوتر (Columba livia L)

گوشت سینه جوجه کبوتر

جوجه کبوتر، دو روز پس از تولد

کبوتر پرندهای است بسیار باهوش و منوگامی که تنها یک جفت اختیار می‌کند، اوولاسیون (آزاد شدن تخمک) برانتر تحریر جفت‌گیری صورت می‌گیرد. این پرند پس از جفت‌گیری دو عدد تخم می‌گذارد و مدت ۱۸ روز بر روی آنها می‌خوابد، بلوغ جنسی ۶ ماه طول می‌کشد و طول دوران تولید مثل ۵ تا ۶ سال است. پرنده‌ای است بسیار باهوش که چنانچه رفتارهای آن شناسایی شود مطلوبترین نتیجه در پرورش آن به دست می‌آید. فاصله تخم‌گذاری اول و دوم دو روز (دقیقاً ۴۴ ساعت) طول می‌کشد. جوجه‌ها در ابتدا بسیار ضعیف و ناتوان هستند. چشمان آنها تا چند روز بسته و توانایی هیچ کاری را ندارند.

پدر و مادر حدوداً ۴ الی ۵ روز وظیفه گرم نگاه داشتن آنها را بعهده دارند و معمولاً تا حدود ۳۰ روزگی یعنی تا محدوده تولد جوجه کبوترهای بعدی آنها را تغذیه می‌کنند چنانچه برای هر جفت کبوتر بالغ دو آشیانه در نظر گرفته شود آنها حدود ۱۲ تا ۱۴ روز پس از تولد جوجه‌ها در آشیانه بعدی مجدداً تخم‌گذاری می‌کنند، کبوتر ماده بیشتر روی تخمها می‌خوابد و کبوتر نر جوجه‌های جوان را تغذیه می‌کند. تغذیه جوجه‌ها معمولاً تا حدود ۳۰ روزگی یعنی تا زمان تولد جوجه‌های سری بعد ادامه پیدا می‌کند در این موقع جوجه‌های قدیمی توسط پدر و مادر رانده می‌شوند و به همین دلیل کاهش وزن آنها آغاز می‌شود.

جبران این کاهش وزن روزهای زیادی طول می‌کشد و گوشت جوجه کبوتر مسیر سفت شدن را طی می‌کند بنابراین از نظر اقتصادی ذبح جوجه‌ها در ۲۸ الی ۳۰ روزگی به نفع پرورش دهنده می‌باشد. در این زمان گوشت آنها لطیف و مطبوع است و کیفیت بسیار مطلوبی دارد. در کبوترهای معمولی حدوداً ۳۵٪ وزن لاشه جوجه کبوتر را قطعه سینه‌ای تشکیل می‌دهد. گوشت این پرند به رنگ سرخ و بسیار مقوی و افزایش دهنده قوه باه می‌باشد جدول شماره ۱ نتیجه کشتار جوجه کبوتر و وزن قسمت‌های مختلف بدن را نشان می‌دهد.

غذای اولیه جوجه‌ها بنام «شیر کبوتر» مشهور است که همان دانه نیمه هضم شده و خمیری شکل می‌باشد. شیر کبوتر تا ۱۰ الی ۱۲ روز پس از تولد توسط پدر و مادر تولید و به جوجه‌ها خورانده می‌شود پس از این دوران همزمان با نمودار شدن اولین پره‌های جوجه‌ها، بتدریج شیر کبوتر تبدیل به دانه‌های بلعیده شده توسط کبوتر بالغ می‌شود و در حقیقت والدین وظیفه جابجایی دانه از دانخوری به جوجه‌ها را بعهده می‌گیرند.

جوجه‌ها بسیار خوش اشتها بوده و دائماً درخواست تغذیه دارند، بگونه‌ای که در هفته آخر (۲۰ روزگی به بعد) علی‌رغم درخواست جوجه‌ها والدین پس از قدری غذا دادن آشیانه را ترک می‌کنند و به صورت موقت سعی در دوری از جوجه‌ها دارند، در روزهای آخر به منظور تغذیه در محدوده لانه، بعضاً جوجه‌ها پدر و مادر را تعقیب می‌نمایند. آنها با صدای جیر جیر و بازکردن و تکان دادن بال‌ها نوک خود را درون منقار والدین کرده و غذا دریافت می‌نمایند.

غذای کبوتر معمولاً بر پایه دانه‌های مختلف مخصوصاً ذرت، گندم، نخود، نخود فرنگی، گاوآند و باقلا استوار است، ولی اشتها برای دانه‌هایی مانند جو، سورگوم، ارزن و تخمه کتان به دلیل پوشش آنها کمتر است توصیه می‌شود غذای کبوتر به صورت بالانس شده در آید در این رابطه افزودن گوش ماهی خرد شده و مواد معدنی و ویتامینها ضروری است و بدین صورت بهترین نتیجه را در رشد جوجه‌ها حاصل می‌شود با این وجود ضروری است جیره بالانس شده به صورت پلیت شده در آید. اندازه مناسب دانه‌های پلیت حدوداً ۳۵ میلیمتر می‌باشد.

جدول شماره ۲ مواد لازم جهت جیره کبوتر براساس درصد مواد تشکیل دهنده را نشان می‌دهد.

نژادها

از اجداد نژادهای اهلی کبوتر برج نشین است که پره‌های خاکستری با دو نوار سیاه‌رنگ بر روی بال‌ها داشته و پره‌های روی گردن آن دارای موجهای برقی (مالتیک) است. در میان نژادهای پرورشی نژادهای گوشتی - نژادهای زینتی - کبوترهای پروازی و نژادهای نامه بر مشخص می‌باشند.

نژادهای گوشتی

دارای هیکی درشت‌تر از کبوتر برج نشین بوده و تولید مثل زیادی دارد (حدود ۱۰ تا ۱۲ جفت تخم در سال) افزایش وزن روزانه آنها نیز زیاد است و یکماه پس از تولد به وزن ۵۰۰ گرم می‌رسند. در

قطعات لاشه جوجه کبوتر

جوجه کبوتر در سن شانزده روزگی

جوجه کبوتر یکماهه آماده ذبح

این زمان دهمین شاهپر اصلی حیوان نیز رشد کرده و بهترین موقع ذبح آن است زیرا پس از یک ماهگی در پی جدایی از والدین و تولک رفتن، جوجه‌ها به شدت کاهش وزن پیدا می‌کنند به گونه‌ای که جبران این کاهش وزن بسیار طول می‌کشد که در این صورت باعث صرف هزینه بیشتر برای پرورش دهنده می‌باشد.

۱- نژاد گوشتی «کینگ» که فراوانترین نژاد گوشتی آمریکا می‌باشد، این نژاد معمولاً به دو رنگ سفید و نقره‌ای دیده می‌شود. سویه سفیدرنگ این نژاد در حدود سالهای ۱۸۹۰ میلادی به وجود آمد. سویه نقره‌ای که کمی زخم‌تر از نوع سفید رنگ است دارای دو نوار به رنگ قهوه‌ای روشن روی بال‌ها می‌باشد و در حدود سال ۱۹۰۰ میلادی به وجود آمد.

وزن این نژاد معمولاً بین ۷۰۰ تا ۷۵۰ گرم است. نژاد کینگ دارای کمری پهن، سینه‌ای فراخ، بال‌ها و دم کوتاه می‌باشد.

۲- نژاد مالت: این نژاد در کشورهای انگلستان و استرالیا اصلاح شده است و نتیجه آمیخته‌گری نژادهای سنگین انگلیسی با سینه‌ای فراخ یا نژادهای سبک فرانسوی با سینه‌ای کشیده می‌باشد که دارای دم کوتاه و عمودی بوده رانهای لخت و دراز دارند.

سرایین نژاد بزرگ، گردن آن دراز و باریک است. این نژاد بهترین تولید مثل را دارد و به خوبی جوجه‌های خود را غذا داده و بزرگ می‌کند.

۳- نژاد هومرجانت: این نژاد در سالهای حدود ۱۹۲۰ میلادی در آمریکا به وجود آمد، آمیخته‌گری و سلکسیون سبب اصلاح این نژاد گردید، وزن این نژاد به حدود ۶۰۰ تا ۷۰۰ گرم می‌رسد و دارای بدنی فراخ و قوی بوده و رانهایی لخت دارد، این نژاد در تولید مثل بسیار خوب عمل می‌کند و در تغذیه جوجه‌ها بسیار فعال است.

رومانو: نژادی است ایتالیایی با هیکی بزرگ و بال‌هایی دراز که در حالت باز به طول یک متر می‌رسد، رنگ این نژاد خاکستری با نوارهای مشکی بر روی بال‌هاست.

۲- نژادهای زینتی: این نژاد معمولاً کوچکتر از نوع گوشتی بوده و عموماً خصوصیات غیر معمول ناشی از تغییرات آناتومی فیزیولوژیک ارائه می‌نمایند.

به غیر از تغییرات رنگ و نقش در این نژادها بعضاً اعضای غیر طبیعی جلب توجه می‌کنند تعدادی از این نژادها به قرار زیرند:

کبوتر چتری: عموماً در رنگهای روشن و بعضاً سفید دیده می‌شوند تعداد شاهپرهای دم این نژادگاهی به حدود ۳۰ عدد می‌رسد و مانند پره‌های دم طاووس تر در حالت طبیعی به صورت عمودی و باز خودنمایی می‌نماید، بعضاً پاهای پوشیده از پر و نوک نسبتاً کوچک است و سر و گردن به طرف عقب متمایل دارند، در این نژاد پرواز بسیار محدود است. آمیخته این نژاد با کبوتر معمولی سبب بوجود آمدن کبوترهایی

مقالات کوتاه

کیبوتران بالغ به صورت دائمی در این قفس‌ها نگهداری شده و جیره آنها می‌بایستی حتماً بالانس شده و متعادل باشد. در این نوع پرورش در خانه معمولاً مجموعه ۹ واحدهای مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در حالت صنعتی این قفسها در سالنهایی به ابعاد داخلی ۲×۱۰ متر (مساحت ۲۰۰ متر مربع) و ارتفاع متوسط ۲/۵ متر مربع به صورت سه طبقه مستقر می‌شوند. در این سالن‌ها می‌توان حدود ۸۰۰ جفت کیبوتر بالغ جهت تولید گوشت جوجه کیبوتر را نگهداری نمود. کود کیبوترها به صورت دستی با پاک کردن مرحله‌ای سینی‌های جمع‌آوری مدفوع که به فاصله ۵ سانتیمتر زیر سطح توری قفسها قرار دارد انجام می‌گیرد.

به صورت مطلوب می‌توان از طریق تسمه نقاله نیز کود یا ارزش کیبوتر که حاوی مقدار زیادی ازت است را جمع‌آوری نمود.

در این روش کیبوترها فقط امکان خروج از لانه و ورود به اطراف پرواز را دارند. اطراف پرواز دقیقاً ابعاد لانه را داشته مسقف و دیوارهای آن از جنس توری فلزی است.

خوراک کیبوترها در محدوده اطراف پرواز توزیع می‌شود. تعداد کیبوتر مجاز جهت پرورش در این سیستم دقیقاً مانند روش قبل ۳ جفت کیبوتر بالغ به ازای هر متر مربع لانه می‌باشد.

۳- سیستم بسته: این سیستم مخصوص پرورش در خانه، مزرعه و پرورش انبوه به صورت صنعتی است و به طور کلی همان پرورش بطریقه قفس می‌باشد. ابعاد هر واحد قفس ۵۰×۷۵ سانتیمتر و ارتفاع آن ۵۰ سانتیمتر می‌باشد. مدفوع حاصل از کیبوتران بالغ از توری کف قفس عبور کرده و بر روی سینی مخصوص یا تسمه نقاله می‌ریزد. دو عدد آشیانه ۲۵×۲۵ سانتیمتر که توسط دیوار چوبی با ابعاد ۲۵×۴۵ از یکدیگر جدا می‌شوند در انتهای قفس قرار می‌گیرند.

می‌شود که دم آنها از حالت عمودی به افقی نزدیک و از حالت چتری به شکل نیم استوانه در می‌آید.

کیبوتری فری: در این نژاد تمام یا قسمتی از پوشش کل بدن را می‌پوشاند به صورت فر خورده خود نمایی می‌کند، پرها فرخورده بعضاً در پشت سر مانند تاج در جلوی سینه مانند کراوات و گاهی نیز دور تا دور گردن و پشت سر جلوه‌ای زیبایی به پرورنده اعطا می‌نمایند. نوک کوچک و سفید رنگ نیز مورد توجه بعضی پرورش دهندگان کیبوترهای زینتی می‌باشند.

۲- کیبوترهای پروازی: در این پرورنده شکل و فرم طبیعی کیبوتر مطرح است هر چند بعضی پرورش دهندگان به زیبایی و نظم رنگهای کیبوترهای خود اهمیت می‌دهند ولی مورد اصلی و اولویت اول پرواز حیوان است.

به گونه‌ای که هر کیبوتر به صورت واحد مطرح است در هر صورت دیر پروازی، دور پروازی، بلند پروازی تک پروازی، پراز دسته جمعی در اطراف آشیانه، حرکات نمایشی مانند معلق زدن (تک معلق) و چند معلق، پنجه گرفتن (توقف در فضا) بازگشت سریع تر از مکانهای دور به آشیانه، جلب توجه کیبوترهای گم شده و هدایت آنها به آشیانه بسیار مورد توجه علاقه‌مندان این نژادها می‌باشد.

لازم به ذکر است که بعضی از موارد فوق براساس خواسته پرورش دهنده و مجبور کردن حیوان و بعضاً آموزش کیبوترها عرضه می‌شود به طوری که خود حیوان تمایل مطلوب نشان نمی‌دهد ولی در هر صورت استعداد پرورنده را پاسخگویی به خواسته‌های پرورش دهندند بسیار مهم است که می‌تواند از والدین به جوجه‌ها منتقل شود ولی در هر حال نقش آموزش را نمی‌بایستی فراموش کرد.

نژادهای نامه بر

از قدیم‌الایام این نژادها جهت رساندن پیغام مخصوصاً در ارتشها و در مواقع جنگ مورد استفاده قرار می‌گرفتند جهت یابی و توانایی بازگشت به آشیانه که معمولاً در تمامی انواع کیبوترها وجود دارد، در نژادهای نامه بر بسیار قوی است.

یکی از نژادهای قدیمی نامه‌بر نژاد «بلگا» می‌باشد که دو نژاد بسیار ارزشمند دیگر بنامهای «انورسا» و «لی به جی» از این نژاد مشتق می‌شوند. بهترین کیبوتر نامه‌بر مدرن از آمیخته‌گری دو نژاد انورسا و لی به جی بوجود آمده است که بسیار شبیه کیبوتر برج نشین است ولی درشت تر و قوی تر از آن می‌باشد. زیر نژادهای کیبوتر نامه‌بر به رنگهای خاکستری با نوارهای سیاه بر روی بالها، سرخ و خاکستری با لکه‌های مثلثی بر روی بالها دیده می‌شوند.

اماکن

پرورش کیبوتر می‌تواند در سیستم باز، نیمه باز و بسته صورت پذیرد. ۱- سیستم باز: معمولاً در پرورش خانگی و بعضاً در مزرعه از این نوع سیستم استفاده می‌شود، در این روش، کیبوترها لانه خود را بدخوبی می‌شناسند و کاملاً آزاد هستند، لانه‌های آنها ممکن است به صورت تک واحدی با ابعاد ۶۰×۵۰×۳۰ سانت معمولاً از جنس چوب ساخته شوند. این نوع لانه معمولاً در ارتفاع بیش از ۳ متر و زیر سقف بالکن و غیره به منظور محافظت از تجاوز موش و گربه نصب می‌شود و تنها مخصوص یک جفت کیبوتر بالغ به همراه جوجه‌هایشان می‌باشد (شکل ۱).

در داخل این نوع لانه دو آشیانه مخصوص تخمگذاری با ابعاد حدود ۳۰×۳۰×۱۰ سانتیمتر وجود دارند. یک دیوار چوبی نازک با ابعاد ۲۵×۳۰×۱۰ دو آشیانه را از یکدیگر جدا می‌کند. همه ماهه پس از خروج جوجه‌ها از لانه و ذبح آنها، آشیانه، آنها که پراز کود جوجه کیبوتر است نیز خارج می‌شود و یک هفته تا ده روز پس از تولد جوجه‌های سری بعد، آشیانه تمیز شده با مقداری کاه مجدداً در جای خود مستقر می‌شود. در سیستم باز ممکن است لانه‌ها به صورت دسته‌جمعی ایجاد شود، در این حالت اطراف‌هایی با ابعاد ۲×۲ متر (یعنی مساحت داخلی ۴ متر مربع) و ارتفاع ۳ متر ایجاد و لانه‌های دو آشیانه‌ای مخصوص بر روی سطوح داخلی دیوارهای اطراف نصب می‌شود. کیبوترها به صورت آزاد از دریچه پرواز داخل و خارج می‌شوند اطراف دریچه پرواز در حد ۵۰ الی ۶۰ سانتیمتر ورق حلبی جهت جلوگیری از ورود موش و گربه کوبیده می‌شود (شکل ۲).

بهرتر است این اطراف حدود ۵/۵ متر مربع پنجره جهت نور داشته و دریچه پرواز آن به سمت جنوب یا شرق باشد. ضمناً درب ورود به لانه نیز زیر دریچه پرواز قرار دارد.

لازم به ذکر است که در این نوع لانه دسته جمعی که سطح آن برابر با ۴ متر مربع می‌باشد (بیشتر از ۴ متر مربع توصیه نمی‌شود) می‌توان به ازای هر متر مربع سه جفت کیبوتر، بنابراین جمعاً دوازده جفت کیبوتر بالغ را نگهداری کرد. تولید این تعداد کیبوتر می‌تواند حدود ۵ تا ۶ کیلوگرم گوشت جوجه کیبوتر در ماه باشد.

۲- سیستم نیمه‌باز: این سیستم مخصوص مزارع است و در آن اطراف ۴ متر مربعی که قبلاً توصیف شد متصل به اطراف پرواز ساخته می‌شود.

پلدرچین	کیبوتر
دوران پروراندی ۳۵ تا ۴۲ روز	دوران پروراندی ۲۸ تا ۳۰ روزه
دوران تولید مثل یکسال	دوران تولید مثل ۵ تا ۶ سال
دوران جوجه‌کشی ۱۶ تا ۱۸ روز	دوران جوجه‌کشی ۱۸ روز
مرغ مادر جهت تولید تخم نطفه‌دار در تاسیسات مجزا نیاز دارد	مرغ مادر جهت تولید تخم نطفه‌دار در تاسیسات مجزا نیاز ندارد
دستگاه جوجه‌کشی نیاز دارد	دستگاه جوجه‌کشی نیاز ندارد
در هر متر مکعب ماهیانه ۶ کیلوگرم لاشه توخالی پلدرچین تولید می‌شود	در هر متر مکعب ماهیانه ۲ کیلوگرم لاشه توخالی جوجه کیبوتر تولید می‌شود
پروتئین جیره در حد ۲۵ تا ۲۸ درصد نیاز است	پروتئین جیره در حد ۱۵ تا ۱۸ درصد کفایت می‌کند
مانند پرورش مرغ گوشتی نیازمند مراقبت ویژه می‌باشد	به دلیل وجود والدین مراقبت ویژه نیاز ندارد
به دمای مطلوب (۳۵ تا ۳۸ درجه) مخصوصاً در هفته‌های اولیه نیازمند است	به دلیل وجود والدین دمای ۱۰ درجه کفایت می‌کند و مصرف سوخت فسیلی کمتر است
وزن لاشه هنگام ذبح ۱۲۵ گرم است	وزن لاشه موقع ذبح ۲۵ گرم می‌باشد

جدول شماره ۲- مواد تشکیل دهنده جیره کیبوتر زمانی که جوجه‌های خود را تغذیه می‌کنند

عنوان	درصد
ذرت	۳۵/۵
گندم	۲۰/۵
سویا	۲/۱
اقتابگردان	۹/۸
پودر بونجه	۲/۲
چربی	۲
شکر	۱/۵
کربنات کلسیم	۲
فسفات بی کلسیم	۲/۲
نمک	۰/۳
اولیگوامنتها	۰/۲
ویتامین	۰/۸
بنتونیت*	۲
جمع کل	۱۰۰ درصد

* یک نوع رس است که برای پلیت کردن مواد مورد استفاده دارد.

پروتئین خام (درصد)	۱۸/۸
کلسیم (درصد)	۰/۹۶
فسفر (درصد)	۰/۵۵
ویتامین A (I.U.)	۸۰۰۰۰۰
ویتامین D (I.U.)	۱۰۰۰۰۰
کولین (gr)	۲۵

جدول شماره ۱- نتایج کشتار جوجه کیبوتر (گرم)

ردیف	عنوان	وزن
۱	وزن زنده کیبوتر	۲۵۴
۲	کیبوتر ذبح شده	۳۴۷/۱
۳	خون	۶/۹
۴	بدون پر	۳۱۰/۷
۵	سر	۱۶/۴
۶	پنجه‌ها	۶/۹
۷	لاشه توخالی	۲۳۹/۸
۸	رانها	۳۰/۱
۹	بالها	۴۲/۹
۱۰	سینه	۸۳/۴
۱۱	گردن با پوست	۲۲/۱
۱۲	گردن بدون پوست	۸/۲
۱۳	چینه دان توپر	۱۰
۱۴	پر	۳۶/۴
۱۵	کمر (قطعه پستی)	۳۴/۸
۱۶	کمر (قطعه جلویی)	۲۳/۷
۱۷	کبد	۷/۲
۱۸	قلب	۴/۷
۱۹	روده پر	۱۲/۴
۲۰	روده خالی	۷/۱
۲۱	سنگدان پر	۱۳/۱
۲۲	سنگدان خالی	۱۰/۵
۲۳	پانکراس	۱/۲
۲۴	طحال	۰/۲

